

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu.

3.1. Zabytki nieruchome na terenie powiatu poznańskiego.

W myśl art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za zabytki ruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Pod względem bogactwa dóbr kultury powiat poznański charakteryzuje się dużą zasobnością, stanowiącą znaczącą część potencjału kulturowego Wielkopolski. W wojewódzkiej ewidencji zabytków nieruchomych znajduje się około 4750 obiektów, z których blisko 500 wpisanych jest do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego. Zdecydowana większość obiektów pochodzi z XIX i z 1 poł. XX w.

Na terenie powiatu zachowało się **11 historycznych układów urbanistycznych**: Buk, Kostrzyn, Kórnik i Bnin, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska, Puszczykowo, Stęszew oraz Swarzędz. Większość z nich powstała w średniowieczu: Buk lokowany był w 1289 r., Kostrzyn – w 1251, Bnin – na przełomie XIV/XV w., Mosina – w 1302 r., Murowana Goślina – w 1389 r., Pobiedziska – w 1257 r. i Stęszew – przed 1394 r. W czasach późniejszych powstały miasta: Kórnik – w XVI w., Swarzędz – w 1638 r. i Luboń oraz Puszczykowo (współcześnie). Miasta powstałe w średniowieczu i w czasach nowożytnych kształtowane były wg tych samych reguł. Ich centra stanowią czworoboczne najczęściej rynki, otoczone siatkę przecinających się pod kątem prostym ulic. Natomiast miasta najmłodsze – Luboń i Puszczykowo powstały w oderwaniu od tej tradycji jako tzw. „miasta-ogrody”.

W miastach podziwiać można wiele **zabytków architektury sakralnej** (dziewiętnastowieczne kościoły paraf. p.w. Św. Stanisława i poewangelicki oraz synagoga w Buku, kościół paraf. p.w. ŚŚ. Piotra i Pawła z 1 poł. XVI w. w Kostrzynie, kościół paraf. p.w. Wszystkich Świętych z 1437 r. w Kórniku, kościół poewangelicki z lat 1826-27 w Bninie, kościół poewangelicki z lat 1908-10 w Luboniu, kościół paraf. p.w. Św. Mikołaja z 1839 r. oraz synagoga z ok. 1870 r. w Mosinie, kościół paraf. p.w. Św. Jakuba z XV/XVI w. i kościół poewangelicki z lat 1784-1803 w Murowanej Goślinie, kościół paraf. p.w. Św. Michała Archanioła zapewne z XIII/XIV w. i dziewiętnastowieczny kościół poewangelicki w

Pobiedziskach, kościół paraf. p.w. Matki Boskiej Wniebowziętej z lat 1923-28 w Puszczykowie, kościół paraf. p.w. Św. Trójcy z 2 poł. XV w. i kościół fil. NMP Niepokalanie Poczętej z 1905 r. w Stęszewie oraz kościół paraf. p.w. Św. Marcina z XVII/XVIII w. w Swarzędzu). W trzech miastach zachowały się **ratusze**: w Kórniku (z ok. poł. XIX w.), Bninie (poł. XVIII w.) i Swarzędzu (2 poł. XIX w.). We wszystkich miastach zachowało się wiele **obiektów użyteczności publicznej** (szkoły, szpitale, poczty, dworce kolejowe itp.) oraz liczne **domy mieszkalne** z XIX oraz pocz. XX w. Luboń znany jest z **architektury przemysłowej** (zbudowana w latach 1909-14 fabryka chemiczna im. dr Maya, dzieło znanego architekta Hansa Poelziga oraz dwie inne fabryki z początku XX w., ob. Wielkopolskie Zakłady Przemysłu Ziemniaczanego). Z kolei zabudowa Puszczykowa – głównie **pensjonaty i wille** pochodzi z pocz. XX w. oraz z okresu międzywojennego.

Wśród obiektów zabytkowych najliczniej reprezentowane są **obiekty sakralne**. Obok wymienionych wyżej kościołów miejskich istnieją liczne świątynie rozrzucone po okolicznych wioskach. Do liczących się w skali kraju należy zaliczyć wzmiankowany już w XIII w. kościół i klasztor cysterek w Owińskach. Późnobarokowy kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela w swej obecnej postaci pochodzi z okresu odbudowy zespołu przez znanego architekta Pompeo Ferrariego. Jest to budowla centralna, na planie czworoboku, nakryta wspartą na czterech potężnych filarach kopułą. Wnętrze zdobi polichromia wykonana przez Adama Swacha. Zabudowania poklasztorne omówione zostaną szczegółowo w rozdziale poświęconym obiektom zabytkowym stanowiącym własność starostwa.

W sumie na terenie powiatu poznańskiego znajdują się 52 kościoły wpisane do rejestru zabytków. Reprezentują one wszystkie style architektoniczne jakie występowały w Wielkopolsce na przestrzeni dziejów. Do najstarszych obiektów sakralnych należy późnoromański kościół paraf. p.w. Narodzenia NMP z 1 poł. XIII w. w Tulcach oraz gotyckie kościoły paraf. p.w. Św. Wawrzyńca z ok. 1580 r. w Niepruszewie, p.w. Narodzenia NPM z 1510-17 w Sobocie, p.w. Św. Barbary z 1463 r. w Tomicach, p.w. Ścięcia Św. Jana Chrzciciela z 1531-46 w Chojnicy (ruina) i p.w. Wszystkich Świętych z 1464 r. w Tarnowie Podgórnym. Interesujące są również barokowe kościoły w NMP Szkaplerznej z lat 1778-89 w Iwnie, p.w. Św. Mikołaja z lat 1770-75 w Siedlcu i p.w. ŚŚ Marcina i Piotra z XVI w. , rozbud. w k. XVII i na pocz. XVIII w. w Konarzewie. Na uwagę zasługują też historyzujące obiekty z XIX i pocz. XX w. p.w. Św. Floriana w Wirach, p.w. ŚŚ Marcina i Wincentego w Skórzewie, p.w. św. Marcelego w Rogalinie czy p.w. Św. Mikołaja w Żydowie. Istotną grupę stanowią kościoły drewniane, których na terenie powiatu jest 14. Są to kościoły m. in. p.w. Św. Jadwigi z 1610 r. w Łodzi, p.w. Św. Mikołaja z 3 ćw. XVI w. w Wierzenicy, p.w. Św.

Marii Magdaleny z 1623 r. w Długiej Goślinie, p.w. Św. Michała Archanioła z 1749 r. w Uzarzewie, p.w. NMP Wniebowziętej z 1743 r. w Czerlejni, p.w. Św. Katarzyny z 1818 r. w Węglewie, p.w. Św. Jadwigi z 1762 r. w Siekierkach Wielkich, p.w. Św. Kazimierza z lat 1737-38 w Gułtowach i p.w. Wszystkich Świętych z lat 1760-62 w Kleszczewie, a także grupa kościołów poewangelickich z tego czasu w Zakrzewie, Jerzykowie, Rokietnicy, Jeziorkach i Tarnowie Podgórnym.

Jedną z cech charakterystycznych krajobrazu kulturowego powiatu poznańskiego jest duża ilość pałaców i dworów (w ewidencji figuruje 107 obiektów; w rejestrze zabytków – 64) oraz związanych z nimi zabudowań służebnych. Najstarszą rezydencją jest powszechnie znany neogotycki zamek w Kórniku (obecnie siedziba Biblioteki Kórnickiej PAN). Jego początki sięgają XV w. Swoją dzisiejszą formę uzyskał on w wyniku przebudowy wg koncepcji Tytusa Działyńskiego w latach 1843-65. Wokół zamku rozciąga się park angielski. Nie mniej znaną siedzibą jest wzniesiony dla Raczyńskich osiemnastowieczny pałac w Rogalinie (oddział Muzeum Narodowego Poznaniu). Z uwagi na znaczenie obu obiektów dla dziejów kultury i architektury polskiej planowane jest wpisanie ich na listę Pomników Historii. Obok Kórnika i Rogalina na terenie powiatu zachowała się grupa barokowych rezydencji z XVII i XVIII w.: pałac w Konarzewie z lat ok. 1689-99, pałac w Gułtowach z lat ok. 1780-86 i pałac w Siedlcu z lat ok. 1770-75. Z XVIII w. pochodzą szachulcowe dwory w Łopuchowiu ok. 1870 r. i Radzewie z 1 poł. XVIII w. Najwięcej zachowanych pałaców i dworów pochodzi z XIX i pocz. XX w. Należą do nich m. in. klasycystyczne rezydencje w Owińskach i Jankowicach, neogotyckie obiekty w Będlewie, Krześlicach, Lusowie Szreniawie, neorenesansowe – w Wojnowie, Iwnie, Biedrusku, Modrzu czy Nagradowicach. Do interesujących siedzib należą też pałace w Napchaniu, Strykowie, Czerlejni i in. Wokół pałaców i dworów rozciągały się **parki**. Na terenie powiatu poznańskiego zachowało się ich ponad sto, z czego 80 wpisano do rejestru zabytków. Najstarsze pochodzą z 2 poł. XVIII w. (Rogalin, Konarzewo, Gułtowy, i Siedlec). Najwięcej zachowanych parków pochodzi z XIX w. Są to z reguły założenia krajobrazowe, jedynie w Rogalinie zachował się częściowo regularny park francuski. Najbardziej malownicze parki zachowały się – oprócz wspomnianego już Rogalina – w Niepruszewie, Strykowie, Wojnowie, Lusowie, Nieszawie, oraz w Kórniku (park dendrologiczny).

Rezydencjom z reguły towarzyszą **zabudowania folwarczne**. Na terenie powiatu zewidencjonowane zostały 94 zespoły lub ich pozostałości. Do rejestru zabytków wpisano zaledwie kilka z nich. Są to zespoły w Iwnie, Szreniawie, Wojnowie, Cieślach, Będlewie i Wierzonce.

Wykaz zabytków nieruchomych na terenie powiatu poznańskiego*

TYP OBIEKTU	LICZBA	W TYM W REJESTRZE ZABYTKÓW
1. UKŁADY URBANISTYCZNE	11	8
2. UKŁADY RURALISTYCZNE	19	–
3. ZABUDOWA MIESZKALNA	2798	76
4. OBIEKTY SAKRALNE		
a. kościoły romańskie	1	1
b. kościoły gotyckie	8	8
c. kościoły nowożytne XVI-XVIII w.	25	23
d. kościoły XIX w. – 1945 r.	23	18
e. klasztory	3	2
f. synagogi, bożnice	3	3
g. kaplice, dzwonnice, bramy, ogrodzenia i inne	76	20
5. BUDOWNICTWO OBRONNE	3	2
a. zamki i ich relikty	2	2
b. miejskie mury obronne	–	–
c. fortyfikacje nowożytne i późniejsze	–	–
6. OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ		
a. ratusze	5	2
b. budynki adm. publ., sądy, banki, poczty	28	1
c. szkoły	108	3
d. leśniczówki i gajówki	10	2
e. karczmy i zajazdy	21	6
f. inne	31	13
7. OBIEKTY PRZEMYSŁOWE I GOSPODARCZE		
a. zakłady przemysłowe	12 (23 ob.)	3 (23 ob.)
b. dworce kolejowe z zespołami budynków	34	2
c. spichrze, magazyny, stodoły	36	
d. młyny	10	1
e. gorzelnie i browary	3	1
f. mleczarnie	5	
g. kuźnie	3	1
h. wiatraki	6	
i. wieże ciśnień	9	1
j. inne	30	11
8. PAŁACE I DWORY	107	68
9. ZESPOŁY FOLWARCZNE	94	6
a. stodoły	83	4
b. spichrze	69	8
c. obory	109	4
d. stajnie	41	4
e. chlewnie	23	3
f. owczarnie	3	
g. kuźnie	35	5
h. wagi	2	
i. inne magazyny	17	

j. gorzelnie i browary	25	3
k. inne	107	28
10. BUDOWNICTWO WIEJSKIE (W ZAGRODACH)	212	24
a. stodoły	73	2
b. obory	58	1
c. chlewnie	17	
d. stajnie	3	
e. inwentarskie	14	
f. inne	26	
11. PARKI	115	81
a. altany, lodownie, inne elementy małej architektury	10	8
b. bramy i ogrodzenia	31	19
12. CMENTARZE	158	4
a. rzymsko-katolickie	71	3
b. ewangelickie	70	
c. prawosławne	1	
d. żydowskie	5	1
e. inne	11	

* na podstawie zweryfikowanych danych z Raportu o stanie zabytków w powiecie poznańskim, oprac. przez pracowników Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu w 2005 r.

4.2. Wykaz zabytków ruchomych na terenie powiatu poznańskiego

Zabytki ruchome znajdują się głównie w zabytkowych obiektach sakralnych, dworach i pałacach oraz muzeach zlokalizowanych na terenie powiatu poznańskiego. W ewidencji konserwatorskiej znajduje się niemal 2000 obiektów z czego w rejestrze zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest ponad 360 obiektów wpisanych do rejestru za pomocą 41 decyzji. Wiele decyzji dotyczy całych zespołów zabytków składających się na cenne wyposażenie kościołów. Najbogatsze wyposażenie i elementy wystroju świątyń (datowane od średniowiecza po wiek XIX) znajdują się w następujących miejscowościach:

- Czerlejno, gm. Kostrzyn Wlkp. – kościół p.w. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej oraz ŚŚ. Idziego i Katarzyny (gotyk, barok)
- Gułtowy, gm. Kostrzyn Wlkp. – kościół p.w. Św. Kazimierza (rokoko)
- Iwno, gm. Kostrzyn – kościół p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej (gotyk, renesans, barok)
- Kleszczewo, gm. loco – kościół p.w. Wszystkich Świętych (barok, rokoko)
- Kostrzyn, Wlkp. gm. loco – kościół p.w. ŚŚ Piotra i Pawła (gotyk, renesans, barok)
- Siedlec, gm. Kostrzyn – kościół p.w. Św. Mikołaja (barok)
- Siekierki Wielkie, gm. Kostrzyn – kościół p.w. Św. Jadwigi (renesans, barok)
- Stęszew, gm. loco – kościół p.w. św. Trójcy (barok)

- Owińska, gm. Czerwonak - kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela (barok)
- Tomice, gm. Stęszew – kościół p.w. Św. Barbary (gotyk, renesans, barok, rokoko)
- Tulce, gm. Kleszczewo – kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny (gotyk, renesans, barok)
- Wierzenica, gm. Swarzędz – kościół p.w. Św. Mikołaja (barok, historyzm XIX w.)

Lista obiektów objętych ścisłą ochroną konserwatorską w wyżej wymienionych obiektach nie jest jeszcze zamknięta. Planowane są kolejne wpisy do rejestru zabytków kolejnych elementów wyposażenia i wystroju w kościołach w: Czerlejnem, Gułtowach, Iwnie, Kostrzynie, Siedlcu, Siekierkach, Tulcach (2 obiekty) a także w Chludowie (gdzie dotychczas wpisane zostały 3 obiekty).

Wiele zabytkowych zespołów wyposażenia i wystroju kościołów w: Buku, Bninie, Cerekwicy, Dopiewie, Kicinie, Komornikach, Konarzewie, Lusowie, Murowanej Goślinie, Niepruszewie, Rogalinie, Rogalinku, Pobiedziskach, Puszczykowie, Sobocie, Stęszewie (kościół p.w. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej), Skórzewie, Tarnowie Podgórnym, Uzarzewie, Wirach i Żydowie znajduje się w ewidencji konserwatorskiej.

Ciekawe elementy z wyposażenia wnętrza i wystroju zachowane zostały, prócz rezydencji w Rogalinie (gm. Mosina) i Kórniku (gm. loco), w pałacach w:

- Będlewie (gm. Stęszew) – neogotycka siedziba rodu Potockich wzniesiona w 1866 r. ob. wł. PAN z zachowanym wystrojem wewnątrz (hall, jadalnia, salon)
- Iwnie (gm. Kostrzyn) – neorenesansowa pałac Mielżyńskich z ok. poł.XIX w. z zachowaną dekoracją wewnątrz oraz zabytkowymi powozami
- Gułtowach (gm. Kostrzyn) - barokowo - klasycystyczny pałac Bnińskich wzniesiony w l.1780-86 wg proj. Ignacego Graffa z zachowanym wystrojem sali balowej (freski autorstwa Antoniego Smuglewicza), salonu marmurowego i hallu
- Konarzewie (gm. Dopiewo) – barokowy pałac z końca XVII w. wzniesiony dla Jędrzeja Radomickiego z zachowaną dekoracją sztukatorską i malarską z przełomu XVII/XVIII w.

Liczenie reprezentowane na obszarze powiatu poznańskiego są obiekty kultu takie jak kapliczki, krzyże i figury przydrożne (w gm. Kostrzyn najwięcej – 37 kapliczek) oraz pełnoplastyczne rzeźby (św. Nepomucena w Konarzewie, Chrystusa Bolesciwego w Buku, „Siewcy” w Luboniu).

Zabytki ruchome w ewidencji i rejestrze zabytków*

L.p.	Gmina	Liczba wpisów w rejestrze	Liczba obiektów w rejestrze	Liczba obiektów w ewidencji
1.	Buk	–	–	109
2.	Czerwonak	1	54	154
3.	Dopiewo	–	–	115
4.	Kleszczewo	3	32	90
5.	Komorniki	–	–	120
6.	Kostrzyn Wlkp.	14	172	301
7.	Kórnik	7	7	239
8.	Luboń	1	1	–
9.	Mosina	1	1	163
10.	Murowana Goślina	2	3	69
11.	Pobiedziska	–	–	48
12.	Puszczykowo	–	–	–
13.	Rokietnica	–	–	104
14.	Stęszew	6	96	82
15.	Suchy Las	2	4	40
16.	Swarzędz	3	66	83
17.	Tarnowo Podgórne	1	2	143
	Razem:	41	368	1999

* na podstawie zweryfikowanych danych z Raportu o stanie zabytków w powiecie poznańskim, oprac. przez pracowników Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu w 2005 r.

Ważną rolę w upowszechnianiu historii Wielkopolski przez gromadzenie, opracowywanie, konserwację i udostępnianie zbiorów pełnią dwa muzea w Rogalinie (Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu) i w Kórniku (Oddział Polskiej Akademii Naukowej).

KÓRNIK gm. loco – Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk mieści się w otoczonym parkiem (z egzotycznymi gatunkami drzew i krzewów) neogotyckim zamku wzniesionym w połowie XIX w. (z zachowaniem relikwów XVI i XVIII wiecznych budowli) przez Tytusa Działyńskiego. W 1924 r. jego wnuk Władysław Zamoyski utworzył fundację Zakłady Kórnickie i przekazał narodowi polskiemu cały majątek wraz z biblioteką i zbiorami

muzealnymi. Fundacja zniesiona została w 1952 r., a rok później opiekę nad zamkiem przejęła PAN. W 2002 r. Fundacja Zakłady Kórnickie została restytuowana.

W wnętrzach kórnickiego zamku eksponowane są kolekcje zgromadzone przez Tytusa Działyńskiego, jego syna Jana i wnuka Władysława Zamoyskiego. Przede wszystkim są to meble XVII-XIX w. (m.in. gdańskie, holenderskie, bretońskie), malarstwo polskie z XVI – XIX w. (w tym portrety rodzinne, miniatury na pergaminie sprzed 1530 r.), malarstwo obce z XVI-XIX w. (szkoła włoska, niemiecka, holenderska, flamandzka, hiszpańska i francuska) rzeźby i grafiki z XVI-XIX w., militaria (m.in. kompletna zbroja husarska, trzy husarskie kopie z poł. XVII w., broń wschodnia), zbiór starych sreber, porcelana (głównie z manufaktur miśnieńskiej i berlińskiej), fajanse polskie i obce, tkanina artystyczna, monety, banknoty, odznaki, medale, kolekcja etnograficzna z Australii i Polinezji z XIX w. Wśród kolekcji dotyczących dziejów Polski znaleźć można rękopisy polskich królów (od Przemysła II do Stanisława Poniatowskiego) i artystów (Mickiewicza, Chopina, Słowackiego). Zbiory wystawiane są w sieni i dziesięciu salach parteru oraz holu I piętra, zaaranżowanych jako muzeum wnętrz z epoki romantyzmu (nawiązujących m.in. do wystroju mauretańskiej Alhambry).

ROGALIN gm. Mosina – Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu.

Muzeum mieści się w malowniczo położonej późnobarokowej rezydencji rodu Raczyńskich. Po II wojnie światowej w 1949 r. otworzono w niej oddział poznańskiego Muzeum Narodowego. W 1991 r. ostatni prawowity spadkobierca Rogalina Edward Bernard Raczyński przekazał rezydencję wraz ze zbiorami malarstwa utworzonej przez siebie fundacji imienia Raczyńskich przy Muzeum Narodowym w Poznaniu.

Obszerne założenie pałacowo parkowe składa się z: barokowo – klasycystycznego pałacu w typie *entre cour et jardin*, którego budowę rozpoczęto ok. 1770, a ukończono na pocz. XIX w. Poprzedzoną owalnym gazonem budowlę tworzy: korpus główny (zwieńczony mansardowym dachem) połączony ćwierćkolistymi galeriami z dwiema oficynami. W zabytkowych wnętrzach eksponowane są meble, dzieła sztuki i rzemiosła. W północnej oficynie znajduje się galeria portretów rodzinnych oraz Gabinet Londyński stanowiący rekonstrukcję jednego z wnętrz mieszkania zajmowanego do śmierci w 1993 r. przez Edwarda Raczyńskiego – ostatniego prezydenta RP na uchodźctwie. W skrzydle południowym oglądać można wnętrza związane z najdawniejszymi właścicielami Rogalina od rokokowego saloniku z czasów Kazimierza Raczyńskiego do wnętrza w stylu Ludwika XVI. Bogata kolekcja malarstwa gromadzona przez Edwarda Aleksandra Raczyńskiego od l. 80 XIX w. jest eksponowana w specjalnie na ten cel zbudowanym pawilonie (w l.1909-10). Galeria

Rogalińska prezentuje dzieła malarstwa polskiego z przełomu XIX i XX w. m. in. Jana Matejki, Jacka Malczewskiego, Olgi Boznańskiej i Leona Wyczółkowskiego oraz malarstwa zachodnioeuropejskiego z tego samego okresu, w tym dzieła takich twórców jak: Paula Delaroche'a, Claude Monet'a, Friedricha Overbecka. Wzdłuż osi założenia pałacowego rozmieszczono od frontu: ujeżdżalnię, stajnię i wozownię w której eksponowane są zabytkowe powozy. Za pałacem znajduje się XVIII wieczny ogród w typie francusko-holenderskim, za którym rozciąga się angielski park krajobrazowy ze słynnym skupiskiem wielowiekowych dębów. Barokowy ogród zdobią rzeźby Augustyna Schöpsa.

Wiele ciekawych obiektów dotyczących historii regionu i poszczególnych miejscowości znaleźć można w następujących placówkach:

- Izba Muzealna PTTK Ziemi Bukowskie w Buku
- Izba Regionalna Ziemi Goślińskiej w Murowanej Goślinie
- Muzeum Środowiska Przyrodniczego i Łowiectwa w Uzarzewie
- Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie
- Muzeum Misyjno-Etnograficzne Misjonarzy Werbistów w Chludowie
- Muzeum Rolnictwa i Przemysłu – Rolno- Spożywcze w Szreniawie
- Muzeum pod Totemem – Pracownia Literacka Arkadego Fidlera w Puszczykowie
- Punk Etnograficzny w wiatraku w Rogierówku
- Muzeum Regionalne w Stęszewie
- Skansen i Muzeum Pszczelarstwa w Swarzędzu

4.3. Zabytki archeologiczne.

Dobre warunki glebowe i hydrograficzne sprawiły, iż na przestrzeni dziejów obszar dzisiejszego powiatu poznańskiego cechowało niezwykle intensywne osadnictwo. Na terenie powiatu odnotowano łącznie 6225 stanowisk archeologicznych, czyli pozostałości terenowych pradziejowego i historycznego osadnictwa, na których wydzielono 7468 faktów osadniczych (grodzisk, osad, punktów i śladów osadniczych oraz cmentarzysk) o różnym przyporządkowaniu chronologiczno-kulturowym. Najwięcej faktów osadniczych zlokalizowanych jest na terenie gminy Pobiedziska (968), Kostrzyn (855) i Mosina (723). Ilość faktów osadniczych w pozostałych gminach przedstawia się następująco: Buk – 340, Czerwonak – 213, Dopiewo – 412, Kleszczewo – 335, Komorniki – 134, Kórnik – 594,

Luboń – 79, Murowana Goślina – 545, Puszczykowo – 42, Rokietnica – 391, Stęszew – 493, Suchy Las – 455, Swarzędz – 326, Tarnowo Podgórne – 573.

Do rejestru zabytków wpisane zostały 52 obiekty (grodziska, osady i cmentarzyska) z terenu gmin powiatu poznańskiego: Buk – 1 osada, Dopiewo – 1 grodzisko, 11 osad i 1 cmentarzysko płaskie, Komorniki – 1 osada, Kostrzyn – 6 grodzisk, Kórnik – 3 grodziska, Murowana Goślina – 2 grodziska i 6 osad, Pobiedziska – 4 grodziska, 5 osad i 1 cmentarzysko płaskie, Rokietnica – 1 grodzisko, 2 osady i 1 cmentarzysko płaskie, Stęszew – 1 osada, Suchy Las – 1 grodzisko, Swarzędz – 1 grodzisko i 1 osada, Tarnowo Podgórne – 2 grodziska. Zestawienie stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych przedstawiono w tabeli 4.3.1.

4.3.1. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków na terenie powiatu poznańskiego.*

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	Ilość	W tym w rejestrze zabytków
	6481	49
a. grodziska	34	18
b. osady	2963	29
c. cmentarzyska	214	5
d. inne	41	–

* wg M. Dernoga, *Raport o stanie zabytków archeologicznych w województwie wielkopolskim*, „Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski”, t. 3, cz. 1, Poznań 2006 Poznanium w 2005 r.

Osadnictwo związane jest z ciekami wodnymi, z reguły grupuje się wzdłuż dolin rzecznych oraz na wyniesieniach. Najstarsze fakty osadnicze zarejestrowane na terenie powiatu poznańskiego wiążą się ze środkową i młodszą epoką kamienia. Stanowiska o takiej chronologii znajdują się m. in. w gminach Buk, Czerwonak, Mosina, Puszczykowo, Tarnowo Podgórne, Luboń i Rokietnica. Występuje stosunkowo wiele stanowisk z epoki brązu i epoki żelaza (kultura łużycka oraz okres wpływów rzymskich – kultura przeworska). Stanowiska takie zarejestrowano niemal we wszystkich gminach powiatu. Na omawianym obszarze zdecydowanie dominuje osadnictwo związane z intensyfikacją procesów osadniczych we wczesnym i późnym średniowieczu. Charakterystyczne dla tego czasu grodziska stanowią obiekty o dużych walorach turystyczno - krajobrazowych. Zestawienie stanowisk o własnej formie krajobrazowej przedstawiono w tabeli 4.3.2.

4.3.2. Wykaz stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej*

L.P.	MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	OBSZAR AZP	OBIEKT
1.	Buk	Buk	53-23/78	grodzisko
2.	Niepruszewo	Buk	53-24/133	grodzisko
3.	Dąbrówka	Dopiewo	53-26/206	grodzisko
4.	Gowarzewo	Kleszczewo	53-30/77	grodzisko
5.	Głuchowo, stanowisko 19	Komorniki	53-26/132	grodzisko
6.	Głuchowo, stanowisko 12	Komorniki	53-26/152	grodzisko
7.	Wiktorowo	Kostrzyn Wlkp.	53-31/139	grodzisko
8.	Siekierki	Kostrzyn Wlkp.	53-30/225	grodzisko
9.	Trzek	Kostrzyn Wlkp.	53-30/227	grodzisko
10.	Sokolniki	Kostrzyn Wlkp.	53-31/155	grodzisko
11.	Gułtowy, stanowisko 1	Kostrzyn Wlkp.	53-31/159	grodzisko
12.	Siedlec	Kostrzyn Wlkp.	53-31/161	grodzisko
13.	Drzązgowo	Kostrzyn Wlkp.	54-31/11	grodzisko?
14.	Gułtowy, stanowisko 18	Kostrzyn Wlkp.	53-31/4	grodzisko
15.	Kórnik, stanowisko 2	Kórnik	56-29/20	grodzisko
16.	Kórnik, stanowisko 1	Kórnik	56-29/19	grodzisko
17.	Koninko	Kórnik	54-28/107	grodzisko
18.	Mosina	Mosina	56-26/178	grodzisko
19.	Starczanowo	Murowana Goślina	48-27/7	grodzisko
20.	Głębozec	Murowana Goślina	49-29/60	grodzisko
21.	Długa Goślina	Murowana Goślina		grodzisko?
22.	Murowana Goślina	Murowana Goślina		kurhan?
23.	Pruszewiec	Pobiedziska	50-29/59	grodzisko
24.	Góra, stanowisko 1	Pobiedziska	51-30/104	grodzisko
25.	Góra, stanowisko 2	Pobiedziska	51-30/105	grodzisko
26.	Kociałkowa Górka	Pobiedziska	52-31/6	grodzisko
27.	Przybroda	Rokietnica	50-25/76	grodzisko
28.	Pawłowice	Rokietnica		grodzisko
29.	Kraplewo	Stęszew	54-25/43	grodzisko
30.	Modrze, stanowisko 5	Stęszew	56-25/5	grodzisko
31.	Modrze, stanowisko 3	Stęszew		grodzisko?
32.	Sapowice	Stęszew	55-24/71	grodzisko
33.	Biedrusko – Glinno	Suchy Las	50-27/30	grodzisko
34.	Uzarszewo	Swarzędz	51-29/108	grodzisko

* na podstawie zweryfikowanych danych z Raportu o stanie zabytków w powiecie poznańskim, oprac. przez pracowników Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu w 2005 r.

Do najważniejszych zadań związanych z ochroną zabytków archeologicznych należy przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, uwzględnianie przy wydawaniu zezwoleń na budowę opinii i decyzji Wojewódzkiego

Konserwatora Zabytków, zachowanie i rewaloryzacja stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisk, kurhanów, pozostałości siedzib obronnych) oraz edukacja mieszkańców powiatu na temat wartości znalezisk archeologicznych i potrzeby ich zachowania. Działania konserwatorskie w zakresie ochrony zabytków archeologicznych na terenie Wielkopolski prowadzone są w czterech płaszczyznach:

- badania osadnicze w celu uwiarygodnienia danych Archeologicznego Zdjęcia Polski;
- weryfikacja grodzisk;
- inwentaryzacja i weryfikacja cmentarzysk kurhanowych i megalitycznych;
- badania ratownicze stanowisk niszczone lub zagrożonych.

3.4. Krajobraz kulturowy.

3.4.1. Obszarowe wpisy do rejestru zabytków.

- Układ urbanistyczny miasta Buk
- Układ urbanistyczny miasta Kostrzyn Wlkp.
- Układ urbanistyczny miast Kórnik i Bnin
- Układ urbanistyczny miasta Mosina
- Układ urbanistyczny miasta Murowana Goślina
- Układ urbanistyczny miasta Pobiedziska
- Układ urbanistyczny miasta Swarzędz
- Układ urbanistyczny miasta Stęszew (zakończenie postępowania przygotowawczego)
- Układ urbanistyczny miasta Puszczykowo (wpis planowany)
- Układ urbanistyczny miasta Luboń (wpis planowany)

3.4.2. Parki kulturowe.

– Na obszarze powiatu nie istnieje żaden park kulturowy. Planowane jest utworzenie Cysterskiego Parku Kulturowego Owińska – Radojewo – we wrześniu 2002 r. gminy znajdujące się na terenie planowanego Cysterskiego Parku Kulturowego podpisały list intencyjny w sprawie jego powołania. Ostatnio zaproponowano utworzenie Kórnicko - Zaniemsko – Rogalińskiego Parku Kulturowego.